

**Druhy obhajoby a postavenie obhajcu v trestnom konaní v právnych podmienkach Slovenskej republiky****Types of defence and the position of the defence counsel in criminal proceedings in the legal conditions of the Slovak Republic****JUDr. Lenka Pastieriková****Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav verejného práva, Oddelenie trestného práva****Anotácia**

Článok sa zaoberá druhmi obhajoby a postavením obhajcu v trestnom konaní v právnych podmienkach Slovenskej republiky. Podľa Trestného poriadku má obvinený právo zvoliť si svojho obhajcu v štádiu prípravného konania, t. j. pred začatím súdneho konania, pričom novelou zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, účinnou od 15.03.2024, má už toto právo aj podozrivý. Obhajca má právo zúčastňovať sa všetkých úkonov v priebehu celého trestného konania, ak sa obvineného procesné úkony týkajú. V Slovenskej republike môže v trestnom konaní zastupovať obvineného len obhajca, pričom obhajcom sa rozumie advokát alebo limitovane aj advokátsky koncipient. Štát (resp. jeho orgány) má povinnosť ustanoviť obvinenému obhajcu (bezplatne), ak tento nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby a ak o obhajcu požiada. Týmto je chránený sám obvinený a je mu garantované právo na kvalifikovanejšiu ochranu jeho práv, subjektom, ktorý vie riadne uplatňovať jeho práva v rámci trestného konania.

**Annotation**

The article deals with the types of defence and the position of the defence counsel in criminal proceedings in the legal conditions of the Slovak Republic. According to the Criminal Procedure Code, the accused has the right to choose his/her legal defence counsel already at the stage of preliminary proceedings, i.e. before the commencement of the trial while the amendment to Act no. 301/2005 Coll. The criminal code, as amended, effective from 15<sup>th</sup> March 2024, the suspect already has this right. Defence counsel has the right to participate in all acts throughout the criminal proceedings, if the accused is concerned by the procedural acts. In the Slovak Republic, only a defence lawyer or, to a limited extent, a law clerk may represent the accused in criminal proceedings. The state (or its authorities) is obliged to appoint a defence counsel (free of charge) to the accused if he/she does not have sufficient means to pay the costs of defence and if the accused ask for it. By this, the accused himself is protected and he is guaranteed the right to a more qualified protection of his rights, by an entity that knows how to properly exercise his rights within the framework of criminal proceedings.

**Kľúčové slová**

obhajca, povinná obhajoba, zvolený a ustanovený obhajca, právo obvineného

## Key words

defender, mandatory defense, elected and appointed defense attorney, right of the accused

## Všeobecne k obhajobe v trestnom konaní

Právo na obhajobu má svoj základ v Ústave Slovenskej republiky čl. 40 ods. 3 zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných predpisov ako aj v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy z roku 1950, kde je toto právo subsumované pod právo na spravodlivé súdne konanie, nakoľko ide o zásadný prvok spravodlivého procesu, a to najmä z dôvodu, že nie každý je schopný sa sám obhajovať, prípadne nie je znalý právnych predpisov. V rámci trestného konania je toto právo vyjadrené nasledovne „Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, má právo na obhajobu“.<sup>[1]</sup> Ide o jedno zo základných práv obvineného. Právo na obhajobu zabezpečuje predovšetkým dve podstatné úlohy; prvou je, aby nedošlo k odsúdeniu nevinnej osoby a druhou, aby bola osoba odsúdená iba za to, čo reálne aj spáchala.

„Ako obvinený máte právo vypovedať alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmie nútiť. Máte právo zvoliť si obhajcu. Ak nemáte prostriedky na zaplatenie obhajcu, máte právo žiadať, aby vám bol obhajca ustanovený.“<sup>[2]</sup> Obvinený už pred prvým výsluchom, okrem iného, musí byť poučený o jeho práve zvoliť si obhajcu, prípadne, ak si ho zvoliť nemôže, napr. z finančných dôvodov, môže požiadať o jeho ustanovenie. Trestný poriadok teda predpokladá a chráni obvineného už od počiatku s ohľadom na to, že ide o trestné konanie, v ktorom sa rozhoduje o tých najdôležitejších právach, ako je napr. právo na slobodu. Právo na obhajobu predpokladá aj samotný čl. 6 ods. 3 písm. c) Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy z roku 1950, a to tým, že osobe priznáva právo obhajovať sa osobne alebo prostredníctvom obhajcu, a to buď podľa vlastného výberu, alebo v prípade, ak nedisponuje dostatočnými finančnými prostriedkami, aby mu bol takýto obhajca poskytnutý bezplatne. Týmto je chránený sám obvinený a je mu garantované právo na kvalifikovanejšiu ochranu jeho práv, subjektom, ktorý vie riadne uplatňovať jeho práva v rámci trestného konania.

Pred účinnosťou novely zákona č. 301/2005 Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, teda pred 15.03.2024, bol značný rozdiel či sa osoba nachádza v konaní pred začatím trestného stíhania, alebo už v prípravnom konaní, t. j. rozhodujúcim bol moment vydania uznesenia o vznesení obvinenia. Tento rozdiel spočíval v zjavnej nevýhode osoby, ktorej ešte obvinenie vznesené nebolo, teda tzv. podozrivý, nakoľko inštitút obhajcu v štádiu pred začatím trestného konania neexistoval. V tomto štádiu bol advokát len právny zástupca, tzn. tento nemal tie práva a oprávnenia, ktoré Trestný poriadok priznáva obhajcovi. Obhajcom sa právny zástupca stal až momentom vydania uznesenia o vznesení obvinenia voči konkrétnej osobe, tzn. až od tohto vznesenia sa právny zástupca stal obhajcom. „Podozrivý má práva a povinnosti obvineného, ako aj právo na obhajobu v plnom rozsahu podľa tohto zákona, ak tento zákon neustanovuje inak alebo ak z povahy veci nevyplýva niečo iné; tým nie sú dotknuté procesné práva, ktoré podozrivému priznáva medzinárodná zmluva alebo priamo uplatniteľný právne záväzný akt Európskej únie“. „Podozrivý má najmä právo na primerané vysvetlenie okolností zakladajúcich podozrenie voči nemu; opis týchto okolností sa uvedie najneskôr v zápisnici o jeho výsluchu s uvedením právnej kvalifikácie skutku, z ktorého je podozrivý. Podozrivý má tiež právo na poskytnutie odpisu zápisnice o jeho výsluchu.“ „Práva a povinnosti podľa tohto zákona sa na podozrivého vzťahujú od jeho prvého výsluchu alebo od iného úkonu orgánov činných v trestnom konaní voči nemu alebo v súvislosti

s ním alebo v súvislosti s podozreniami, ktoré sa ho týkajú.“ „V prípade pochybností o rozsahu práv a povinností rozhodne na návrh policajta prokurátor uznesením, voči ktorému je prípustná sťažnosť.“<sup>[3]</sup> Napriek tomu, že táto podozrivá osoba ešte nie je v štádiu prípravného konania, teda nie je jej vznesené obvinenie, môže byť značne negatívne ovplyvnená, keďže trestné veci celkovo, bez ohľadu na štádium, pôsobia negatívnym dojmom, čo v dôsledku môže spôsobovať väčšie rozrušenie, menšiu schopnosť vnímať veci objektívne a práve z tohto dôvodu je dôležité, aby od prvého možného momentu pri takejto osobe stál advokát, obhajca, ktorý vec vníma spravidla nezaujato, s nadhľadom a navyše svojimi odbornými znalosťami vie už od počiatku zasahovať do toho ktorého trestného konania v prospech klienta. Prijatím tejto zmeny teda už osoba podozrivá má tie isté práva, ako osoba obvinená.

Podstatnou súčasťou vyššie uvedeného práva na obhajobu je právo obvineného mať obhajcu a radiť sa s ním o spôsobe obhajoby. Ide o tzv. formálnu obhajobu. Materiálnou obhajobou označujeme právo obvineného obhajovať sa osobne, ktoré vyplýva z rozhodnutia Ústavného súdu SR II. ÚS 34/1999, v ktorom vyjadril názor, že „článkom 50 ods. 3 Ústavy SR sa obvinenému nezaručuje len právo obhajovať sa prostredníctvom obhajcu. Obvinený sa v súlade s Ústavou SR môže obhajovať sám“. Obhajca obhajuje osobu, proti ktorej je vedené trestné konanie, pričom jeho primárnou funkciou je obvinenému zabezpečiť všestrannú pomoc. Obhajca v prvom rade dbá na to, aby počas celého trestného konania boli v prospech obvineného využité všetky práva, ako aj prostriedky obhajoby, ktoré zákon č. 301/2005 Trestný poriadok v znení neskorších predpisov priznáva obvinenému, aby obvinený nebol z dôvodu neznalosti predpisov trestného práva (prípadne aj pre neznalosť ďalších relevantných právnych predpisov) ukrátený na svojich právach. Obhajca je samostatným subjektom trestného konania, čo vyplýva zo skutočnosti, že má značný vplyv na priebeh trestného konania, pričom na uskutočňovanie tohto vplyvu mu priznáva Trestný poriadok určité práva a zároveň ukladá určité povinnosti, v súlade s § 10 ods. 10 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Ako subjekt trestného konania však zásadne vystupuje v mene obvineného, s jeho súhlasom a v medziach jeho súhlasu. Aj z tohto dôvodu je možné konštatovať, že obhajca je v trestnom konaní zástupcom obvineného, ktorý vystupuje v prospech obvineného, obhajuje jeho záujmy tým, že mu poskytuje právne rady a vykonáva v jeho mene jednotlivé úkony slúžiace na obhajobu a spolupracuje s obvineným pri výkone jeho práv. Dôležitým faktorom je, že obhajca nemôže vystupovať vo vlastnom mene, a to ani v konaní proti ušlému.<sup>[4]</sup>

Trestný poriadok upravuje postavenie obhajcu, ako aj jednotlivé druhy obhajoby v ustanoveniach § 36 až § 44 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Aktuálne znenie zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov priznáva monopol na obhajcu v trestnom konaní advokátom, čo je vyjadrené hneď v ustanovení § 36 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov slovami, že „obhajcom môže byť len advokát“.<sup>[5]</sup> Podľa zákona o advokácii je advokátom ten, kto je zapísaný v zozname advokátov vedenom advokátskou komorou v súlade s ustanovením § 2 ods. 1 zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, pričom podmienky zápisu sú stanovené v ustanovení § 3 a nasl. zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Zákonodarca tento monopol advokátov odôvodnil najmä slovami, že „zákonne a spravodlivé, ale zároveň aj kontradiktórne trestné konanie vyžaduje posilnenie kvality obhajoby“ (vyplýva z dôvodovej správy k Trestnému poriadku z roku 2005). Zákon o advokácii už v úvodnom

ustanovení jasne stanovuje, že úlohou advokácie je pomáhať „*uplatňovať ústavné právo fyzických osôb na obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi*“.<sup>[6]</sup>

V nadväznosti na vyššie uvedenú novelu zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, účinnú dňom 15.03.2024 v súvislosti s druhmi obhajoby nepochybne súvisí aj rozšírenie § 37 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Konkrétne sa jedná o ustanovenie § 37 ods. 1 písm. d), v súlade s ktorým sa vždy bude musieť aplikovať inštitút povinnej obhajoby, ak pôjde o také konanie o trestnom čine, za ktorý zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov ustanovuje trest odňatia slobody, kde je horná hranica najmenej desať rokov.

Obhajca má zabezpečiť lepšiu pozíciu pre obvineného z pohľadu odborného, čo sa prejavuje najmä v znalosti právneho poriadku, ale taktiež aj pre samotnú obhajobu obvineného, ktorý stojí sám proti orgánom činným v trestnom konaní a súdu. Úlohou obhajcu je teda poukazovať na dôkazy (skutočnosti), ktoré sú v prospech obvineného, a snažiť sa o dosiahnutie preňho najpriaznivejšieho rozhodnutia, pričom však treba podotknúť, že najpriaznivejšie rozhodnutie pre obvineného neznamená vždy len zastavenie trestného stíhania, resp. oslobodenie spod obžaloby, no niekedy je priaznivé rozhodnutie i uloženie miernejšieho trestu odsudzujúcim rozsudkom, podmienené zastavenie trestného stíhania, závisí vždy od individuálneho posúdenia prípadu.

Obhajcom môže byť aj usadený euroadvokát § 38 zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, ktorý má identické postavenie ako slovenský advokát a môže byť plnohodnotný obhajca obvineného v trestnom konaní. Hostujúci euroadvokát, ktorým je euroadvokát, ktorý poskytuje právne služby na území Slovenskej republiky dočasne, príležitostne, môže obhajovať obvineného v trestnom konaní len v spolupráci s advokátom zapísaným do zoznamu advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátska komora § 32 zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Advokáti, ktorí nie sú zapísaní v zozname advokátov Slovenskej advokátskej komory a nemajú ani sídlo v Slovenskej republike, nemôžu podávať právne relevantné návrhy a vystupovať v trestnom konaní pred príslušnými orgánmi Slovenskej republiky ako obhajcovia, ani ako „*splnomocenci*“ obvinených alebo odsúdených.<sup>[7]</sup>

Na obvineného je v zmysle ustanovenia § 36 ods. 4 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov delegovaná zodpovednosť za včasnosť zvolenia si obhajcu, prípadne za včasné podanie žiadosti o ustanovenie obhajcu v zmysle § 40 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Pri zmene obhajcu nie je zvolenie obhajcu alebo ustanovenie obhajcu podľa § 40 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov dôvodom na zmenu termínu už nariadeného úkonu trestného konania, ustanovenie má brániť zbytočným taktickým prietahom trestného konania zo strany obvineného, resp. jeho účinky zastupovania obhajcom nastávajú okamihom doručenia splnomocnenia alebo opatrenia o ustanovení obhajcu konajúcemu orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu.<sup>[8]</sup> Účinky zastupovania obhajcom nastávajú až

okamihom doručenia splnomocnenia (prípadne opatrenia o ustanovení obhajcu konajúceho orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu).

### Povinná obhajoba

Inštitút povinnej obhajoby je založený na tom, aby bola zabezpečená odborne vedená obhajoba v taxatívne vymedzených prípadoch. Tieto prípady sú exaktne vymedzené v ustanoveniach § 37 a § 38 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, nakoľko je to v záujme rešpektovania ústavného práva obvineného na právnu ochranu a práva na obhajobu, aj v súlade s čl. 6 ods. 3 písm. c) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Ide o zabezpečenie práva na obhajobu v prípadoch, keď by inak mohlo byť úplné uplatnenie práva na obhajobu sťažené. Uvedené prípady Trestný poriadok všeobecne označuje pojmom „*povinná obhajoba*“.

V súlade s § 37 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, musí mať obvinený obhajcu po vznesení obvinenia v prípravnom konaní v týchto prípadoch. *i.* Obvinený je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave. Ide o prípad, kedy sa zákonodarca snaží vyrovnať práva obvineného, ktorý je svojím konkrétnym pobytom izolovaný od spoločnosti. Bez obhajcu by obvinený nemohol využívať práva, ktoré mu zákon priznáva a práve toto oprávnenie má využívať prostredníctvom svojho obhajcu, aby tak bola odstránená skutočnosť, že obvinený má objektívne sťažené uplatňovanie práva na obhajobu, vrátane styku s obhajcom, a to bez ohľadu na to, v akej trestnej veci sa tak stalo<sup>[9]</sup>; *ii.* Obvinený je pozbavený spôsobilosti na právne úkony, alebo jeho spôsobilosť na právne úkony je obmedzená. Uvedené riadne definuje ustanovenie § 10 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, nakoľko práve civilný súd je ten oprávnený deklaratórnym rozhodnutím rozhodovať o tom, či dôjde k pozbaveniu spôsobilosti na právne úkony fyzickej osoby v prípade, ak ide o duševnú chorobu, pričom táto nie je prechodná čo následne spôsobuje nemožnosť, resp. nespôsobilosť na právne úkony; *iii.* Konanie o obzvlášť závažnom zločine voči obvinenému. Obvinený sa v tomto prípade môže po prvej porade s obhajcom vzdať práva na obhajobu, a to výslovným vyhlásením, pričom takéto vyhlásenie je možné vziať späť. Obvinený nie je nijako obmedzený opakovaným vyhlásením o jeho opätovnom späťvzatí. Procesné úkony, ktoré boli vykonané po vyhlásení o vzdaní sa práva na povinnú obhajobu do späťvzatia sa nemusia opakovať, keďže toto vzdanie sa bolo uskutočnené z vlastnej vôle. Uvedené okrem zákona vyplýva aj z viacerých rozhodnutí Ústavného súdu Slovenskej republiky a Európskeho súdu pre ľudské práva. Pod pojmom obzvlášť závažný zločin rozumieme trestný čin s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov. V krátkosti si dovoľujeme poukázať komparatívne práve na Českú republiku, ktorá povinnú obhajobu upravuje už pri zločine, čo vo výsledku možno považovať za pozitívne, nakoľko by tak celé konanie bolo hospodárnejšie a efektívnejšie v rámci prípravného konania, ako aj konania pre súdom; *iv.* Konanie o trestnom čine, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica je najmenej desať rokov; *v.* Konanie proti mladistvému. Definíciu mladistvého máme riadne vymedzenú v § 94 ods. 1 zákona č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších predpisov, pričom ide o fyzickú osobu, ktorá dovŕšila 14. rok života, ale zároveň neprekročila 18. rok života. Uvedené platí, ak aj v priebehu konania takáto osoba nadobudla už dospelosť. Povinná obhajoba by nebola daná v prípade, ak dôjde k vzneseniu obvinenia po dovŕšení 18. roku života; *vi.* Konanie proti ušlému. Ušlým rozumieme osobu, ktorá *i.* sa skrýva pobytom v cudzine, alebo ktorá *ii.* sa vyhýba trestnému stíhaniu. Trestné stíhanie v tomto prípade začína dorúčením uznesenia o začatí trestného stíhania zvolenému alebo ustanovenému

obhajcovi. V tomto type konania musí mať obvinený obhajcu vždy. Zároveň platí, že obhajca má len tie práva, ako samotný obvinený. Tento inštitút nie je možné uplatniť vo vzťahu k mladistvému, ktorý nedovršil 19. rok života.

V § 37 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov upravuje prípad, kedy je dôležitý práve prvok pochybnosti buď to zo strany súdu alebo zo strany prokurátora alebo policajta, pričom títo majú mať pochybnosť o spôsobilosti obvineného náležite sa obhajovať. V praxi najčastejšie hovoríme o osobách, ktoré sú zdravotne indisponované, napr. porucha reči, sluchu, pamäti, duševná porucha alebo iné závažné ochorenie.

V § 38 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov zákonodarca definuje povinnú obhajobu v konaní o mimoriadnych opravných prostriedkoch, pričom týmito situáciami rozumieme *i.* prípady uvedené v ustanovení § 37 ods. 1 písm. a), b), c) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, *ii.* mladistvý v čase konania verejného zasadania o mimoriadnom opravnom prostriedku nedovršil 18. rok veku, *iii.* existujú pochybnosti o spôsobilosti náležite viesť obhajobu vo svoj prospech, *iv.* konanie sa vedie voči osobe odsúdenej, ktorá zomrela.

V týchto taxatívne stanovených prípadoch musí mať obvinený obhajcu, a to už od doby, kedy dôvod obhajoby vznikol. Ak je tento dôvod povinnej obhajoby daný už od vznesenia obvinenia, musí mať obvinený obhajcu od vznesenia obvinenia. V prípadoch, kedy má obvinený viacero trestných vecí a v každej z nich je daný niektorý z dôvodov povinnej obhajoby, musí mať obvinený obhajcu v každom samostatnom trestnom konaní. Trestný poriadok v rámci právnej teórie rozlišuje medzi subjektívnymi dôvodmi povinnej obhajoby, ktorým, v súlade s výkladom vyššie, môže byť napr. obmedzená spôsobilosť obvineného na právne úkony a objektívnymi dôvodmi povinnej obhajoby, napr. obvinený je vo väzbe, a teda dosiahnutie realizácie práva na obhajobu je značne sťažené.

### **Zvolený obhajca**

Pomerne častý spôsob zabezpečenia si obhajcu je samotná voľba obvineného, a to zvolením si obhajcu, § 39 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Zvolený obhajca predstavuje inštitút tzv. fakultatívnej obhajoby. V danom prípade ide o iniciatívu samotného obvineného, ktorý si zvolil obhajcu, o ktorom rozhodol on sám, tzn. prejavil sám vôľu. Zvolenie si obhajcu má vždy prednosť pred ustanovením obhajcu. Zvoliť si svojho obhajcu môže predovšetkým obvinený sám, a to spôsobom, že písomne splnomocní svojou obhajobou advokáta, ktorého si vybral.

Zákonodarca v tomto prípade udeľuje právomoci aj osobám, ktoré sú si blízke s obvineným, alebo sú s ním v určitom rodinnom vzťahu. Trestný poriadok tak predpokladá aj situácie, kde obvinenému obhajcu môžu zvoliť aj jeho zákonný zástupca, prípadne príbuzný v priamom pokolení, jeho súrodenec, osvojenec, osvojiteľ, manžel, druh, ako aj zúčastnená osoba zákon tieto označuje ako tzv. oprávnené osoby.<sup>[10]</sup> Orgány činné v trestnom konaní ako aj súd sú na žiadosť obvineného povinné umožniť mu v určenej lehote požiadať oprávnenú osobu, aby mu zvolila obhajcu v jeho vlastnom mene. Takto sa postupuje napríklad v prípadoch, ak bude obvinený (podozrivý) zadržaný na základe rozhodnutia spomenutých orgánov. O žiadosti obvineného sú tieto orgány povinné bez meškania oprávnenú osobu upovedomiť. V prípadoch, keď je spôsobilosť obvineného na právne úkony obmedzená, oprávnené osoby mu môžu zvoliť obhajcu aj proti jeho vôli. Obvinený (oprávnená osoba) si smie zvoliť v rovnakej veci aj viacej obhajcov. Rovnako si počas konania namiesto obhajcu, ktorého si zvolil, môže zvoliť iného



obhajcu a tiež na základe vlastnej voľby môže zmeniť obhajcu, ktorého mu zvolili oprávnené osoby.<sup>[11]</sup> „Zatiaľ čo Ústava Slovenskej republiky upravuje právo obvineného zvoliť si obhajcu, jeho nevyužitie obvineným však neznamená, že v trestnom konaní už nemôže mať zvoleného obhajcu vôbec. V prípade, že si obvinený obhajcu nezvolil a ak mu ho nezvolil ani jeho zákonný zástupca, môžu ho zvoliť iné osoby uvedené v § 37 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov. Právo zvoliť obhajcu obvinenému priznáva iným osobám však len Trestný poriadok a toto ich právo netvorí súčasť základného práva obvineného zvoliť si obhajcu podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky. K porušeniu základného práva podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, teda dôjde vtedy, ak obvinenému nebola vôbec poskytnutá možnosť zvoliť si obhajcu podľa vlastného výberu.“<sup>[12]</sup> Obvinený má predovšetkým právo zvoliť si obhajcu. Na to sa mu určí primeraná lehota, ak si obhajcu nezvolí hneď, alebo vyhlási, že si obhajcu nechce zvoliť. Ak však ide o povinnú obhajobu a obvinený si v tejto lehote nezvolí obhajcu a nezvolí mu ho ani iná oprávnená osoba uvedená v § 39 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov, musí mu byť obhajca bez meškania ustanovený.<sup>[13]</sup>

Obvinený má právo, v prípade, ak mu iná oprávnená osoba zvolila obhajcu, zvoliť si iného, teda podľa jeho vlastného výberu. Nie je viazaný výberom oprávnenej osoby, a sám obvinený je oprávnený kedykoľvek svoje splnomocnenie prehodnotiť a následne ho aj ukončiť. Pokiaľ teda ide o samotné ukončenie vzťahu medzi obhajcom a obvineným, tak obvinený je oprávnený takýto vzťah ukončiť kedykoľvek a to aj bez udania akéhokoľvek dôvodu. Uvedené možno jednoznačne označiť za výhodu obvineného naproti právu advokáta, ktorý môže ukončiť obhajobu výlučne z taxatívne vymedzených dôvodov, a to v § 22 zákona č. 586/2003 o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. Obhajca, ktorému bolo odvolané splnomocnenie, je povinný o tejto skutočnosti bezodkladne informovať orgány činné v trestnom konaní, ako aj súd, aby tak nedošlo k porušeniu obhajobných práv obvineného napr. tým, že by sa vykonal určité procesné úkony v čase, kedy už obhajca disponoval informáciou, že bol zo strany klienta, obvineného, odvolaný.<sup>[14]</sup>

V tejto súvislosti nemožno opomenúť, že je absolútne neprípustné, aby v prípravnom konaní a v konaní pred súdom došlo k nahradeniu zvoleného obhajcu samotným obvineným, ustanoveným obhajcom alebo alternatívne, že popri zvolenom obhajcovi sa obvinenému vnúti obhajca *ex officio*. Takéto konanie je ústavne neprípustné, a to aj za tých okolností, ak napr. hrozí nebezpečenstvo z omeškania, s ohľadom na dĺžku vyšetrovacej väzby.<sup>[15]</sup>

Ako z vyššie uvedeného vychádza, inštitút zvoleného obhajcu predstavuje dobrovoľné a svojvoľné rozhodnutie obvineného o využití alebo nevyužití zvolenia si obhajcu a toto jeho rozhodnutie nie je limitované.

### Ustanovený obhajca

Ďalší zo spôsobov obhajoby obvineného prostredníctvom obhajcu prichádza do úvahy v prípade, ak mu je obhajca ustanovený, pričom zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov pre ustanovenie obhajcu vymedzuje dva základné dôvody, jeden obligatórny a druhý fakultatívny.

Prvý dôvod pre ustanovenie obhajcu je obligatórny a dochádza k nemu vtedy, keď si v prípade povinnej obhajoby obvinený sám obhajcu nezvolí, keďže ak nemá obhajcu v prípadoch tzv. povinnej obhajoby

podľa § 37 a § 38 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, určí sa mu na zvolenie obhajcu lehota. Lehotou sa v danom prípade rozumie také časové obdobie, ktoré je v súlade so zásadou primeranosti s ohľadom na procesnú situáciu konkrétnej trestnej veci. V praxi sa ustálila lehota, ktorú aplikujú a uznávajú aj orgány činné v trestnom konaní či súd, ako lehota troch dní na zvolenie si obhajcu. „V rámci ustanovovania obhajcu obvinenému, v prípadoch povinnej obhajoby, už v prípravnom konaní nemožno postupovať tak váhavo, aby došlo k zmareniu účelu povinnej obhajoby obhajcom, ale je potrebné postupovať s najväčším urýchlením, aby sa obhajcovi zabezpečila skutočná a reálna možnosť vykonávať svoje práva, ako najmä právo zúčastniť sa na procesných úkonoch už od vznesenia obvinenia. Porušenie tejto zásady je chybou prípravného konania, preto je vo väčšine prípadov nutné vec vrátiť prokurátorovi na došetrenie.“<sup>[16]</sup> V prípade, že si vo vyššie uvedenej lehote obvinený nezvolí obhajcu alebo ak tak neurobí ani iná oprávnená osoba, bez meškania ustanoví obvinenému obhajcu v konaní pred súdom predseda senátu, a v prípravnom konaní sudca pre prípravné konanie.

Druhý dôvod na ustanovenie obhajcu je fakultatívny a dochádza k jeho naplneniu vtedy, ak obvinený, ktorý nemá finančné prostriedky na úhradu trov obhajoby, o ustanovenie obhajcu požiada, hoci nejde o prípad povinnej obhajoby. Vyplýva to z ustanovenia § 40 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov podľa ktorého „obvinenému, ktorý nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby, môže byť obhajca ustanovený aj v prípade, ak nejde o povinnú obhajobu, ale obvinený o ustanovenie obhajcu požiada“. V súlade s uznesením Krajského súdu v Žiline, ak aj neexistujú dôvody povinnej obhajoby podľa príslušných ustanovení § 37 a § 38 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, a ak obvinený v akomkoľvek štádiu trestného konania, v prípravnom konaní alebo v konaní pred súdom, požiada o ustanovenie obhajcu pričom zároveň poukáže na nedostatok finančných prostriedkov na úhradu trov obhajoby, sú orgány činné v trestnom konaní a súd povinné v trestnom konaní preskúmať takéto tvrdenie obvineného a ak tento nedostatok obvinený preukáže, je sudca pre prípravné konanie, sudca, samosudca alebo predseda senátu obhajobu ustanoviť. Neuplatnením tohto postupu zo strany príslušných orgánov by došlo k porušeniu zásady práva na obhajobu.<sup>[17]</sup> Je však potrebné dodať aj to, že obvinený musí preukázať fakt, že nemá dostatočné prostriedky na úhradu trov obhajoby. Ak sa totiž počas priebehu konania zistí, že obvinený má dostatočné prostriedky, aby trovy obhajoby uhradil, ustanovenie obhajcu zruší rovnaký orgán, ktorý o ustanovení obhajcu rozhodol. Ak by bol obvinenému v prípade povinnej obhajoby ustanovený obhajca bez toho, aby mu bola daná možnosť zvoliť si obhajcu, obvinený nie je povinný nahradiť štátu odmenu a hotové výdavky uhradené ustanovenému obhajcovi štátom.<sup>[18]</sup>

### Náhradný obhajca

Aplikačná prax ukázala potrebu vytvorenia inštitútu náhradného obhajcu, a to pre súdne konanie, ako aj pre prípad obavy zmarenia výsluchu obvineného, ktorý v prípravnom konaní trvá na prítomnosti obhajcu § 42 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. V praxi totiž pomerne často dochádzalo k prípadom, že sa obhajca (zvolený alebo ustanovený), z objektívnych ako aj subjektívnych dôvodov nemohol dostaviť na hlavné pojednávanie, verejné zasadnutie súdu, čím ich konanie zmaril. Nastávali i situácie, že sa nedostavil na výsluch obvineného v prípravnom konaní. Uvedenými konaniami často vznikali aj neodôvodnené prietahy v súdnom konaní a práve z tohto dôvodu Trestný poriadok predpokladá takéto okolnosti, a preto ak existuje dôvodná obava, že môže byť



zmarený výsluch obvineného v prípravnom konaní, ktorý trvá na prítomnosti svojho obhajcu, prípadne by mohlo byť zmarené hlavné pojednávanie (verejné zasadnutie) pre neprítomnosť ustanoveného alebo zvoleného obhajcu, môže byť obvinenému popri zvolenom alebo ustanovenom obhajcovi ustanovený aj „náhradný obhajca“, ktorý má rovnaké práva a povinnosti, ako zvolený alebo ustanovený obhajca .

Obhajca vykonáva svoje právomoci na základe splnomocnenia, ktoré obvinený schváli svojím podpisom. V tomto splnomocnení je identifikovaná osoba obvineného, trestná vec, ktorej sa obhajoba týka, a zároveň rozsah zastupovania obhajcom. Splnomocnenie obhajcu pri jeho zvolení zaniká skončením trestného stíhania, ak nie je ustanovené inak. Ako uviedol samotný Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze samotné ustanovenie náhradného obhajcu je odôvodnené najmä v trestných veciach, v ktorých je možné objektívne predpokladať dlhšie trvanie súdneho konania.<sup>[19]</sup> V danom prípade vzniká povinnosť sudcu s odbornou starostlivosťou zvážiť predložený spisový materiál v súvislosti s uplatnením inštitútu náhradného obhajcu.

Náhradný obhajca, ako taký je dôležitý najmä v prípadoch zabezpečenia práva na obhajobu a zároveň zabezpečenia objektivity plánovaného výsluchu obvineného v prípravnom konaní. Uvedené je mimoriadne dôležité, nakoľko na to nadväzuje napr. použiteľnosť takéhoto výsluchu obvineného, ako dôkazu, v rámci konania pred súdom.

V konaní pred súdom je uplatňovaný dotknutý inštitút najmä z dôvodu, aby nedošlo k zmareniu procesného úkonu, ktorý sa má vykonať na hlavnom pojednávaní, alebo ak by sa takýto nevykonaný došlo by k zmareniu zákonom stanovenej lehoty. O zmene náhradného obhajcu nerozhoduje obvinený, ale len súd a to iba v prípade závažných dôvodov podľa § 43 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.<sup>[20]</sup>

Záverom k uvedenému možno skonštatovať že *de iure*, ako aj *de facto* je najdôležitejšou úlohou inštitútu náhradného obhajcu dosiahnutie plynulosti trestného konania, ktoré okrem iného vychádza aj zo zásady hospodárnosti a zásady rýchlosti konania, ktoré zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, predpokladá pre každé trestné konanie.

Zároveň je možné poznamenať, že podľa nášho názoru, v danom prípade dochádza k porušeniu práva obvinenej osoby na slobodnú vôľu obhajcu.

Pri rekodifikovanom Trestnom poriadku z roku 2005, ktorý po 56 novelizáciách je účinný dodnes, môžeme pozorovať zaujímavý jav, že tu dochádza k redukovaniu prípadov povinnej obhajoby oproti predošlej právnej úprave <sup>[21]</sup>, pričom treba konštatovať, že predošlý trestný poriadok pochádzal z nedemokratického štátneho zriadenia, pre ktoré je charakteristické okrem politizovania systému spravodlivosti aj snaha o odopieranie práva na obhajobu. K tomu nedochádza iba v prípade, že obvinený obhajcu nemá, ale aj prístupom k výkonu jeho práce zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ako aj zo strany súdov, a aj prístupom obhajcu k jeho práci (spomeňme si na často medializované informácie o tom, ako je obvinený presunutý do výkonu väzby stovky kilometrov od svojho bydliska bezdôvodne a pod).

Do roku 1989 na našom území vládol režim, ktorý sa nepovažoval za demokratický, no napriek tomu zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v § 3 ods. 12 stanovoval, že osoba,

proti ktorej sa vedie trestné konanie, musí byť v každej fáze konania informovaná o svojich procesných právach, ktoré jej umožňujú plne sa brániť, a musí byť informovaná, že si môže vybrať obhajcu. Všetky orgány zapojené do trestného konania musia umožniť uplatnenie jej práv. Tento zákon tiež obsahoval ustanovenia o povinnosti obhajoby, ktoré sú takmer identické so súčasným znením Trestného poriadku. S prihliadnutím na obdobie rokov 2005 a vrcholiac rokom 2023 je však potrebné zamyslieť sa nad otázkou, či má obhajca v trestnom konaní iba formálne postavenie, prípadne či je iba subjektom konania, ktorého orgány činné v trestnom konaní a sudy akceptujú ako „nutné zlo“ a snažia sa tejto osobe sťažiť všetkými možnými prostriedkami jej postavenie a výkon práv, ktoré mu trestný poriadok priznáva? [22]

## Záver

V článku sa autorka pokúsila stručným spôsobom predstaviť čitateľovi druhy obhajoby v rámci trestného procesu na území Slovenskej republiky, ako aj sčasti postavenie obhajcu v trestnom konaní počas jeho jednotlivých fáz. Autorka sa tiež zamýšľala nad faktom, že trestné kódexy účinné počas autoritárskeho zriadenia boli v určitých ohľadoch ohľadupľnejšie k právam obvinených osôb, ako je tomu v demokratickom zriadení. Hoci rekodifikácia trestného práva z roku 2005 reflektovala predovšetkým spoločenskú situáciu vyznačujúcu sa najmä výrazne vysokou kriminalitou (predovšetkým páchanou organizovanými skupinami) ako najvýznamnejším materiálnym prameňom, je potrebné poukázať na fakt, že tieto trestnoprávne predpisy sa nevzťahujú iba na páchatel'ov tej najzávažnejšej kriminality, ale na všetky osoby na našom území a v určitých presne určených prípadoch aj mimo neho. V budúcnosti by bolo jednoznačne potrebné uvažovať nad určitými zmenami v oblasti obhajoby obvineného (najmä na samotný výkon), s prihliadnutím aj na potreby komunikácie obvineného so svojím obhajcom, predovšetkým s obvineným, ktorý je stíhaný väzobne. Významne možno oceniť novelu zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, účinnú dňom 15.03.2023, ktorou sa navrhli a vzali do platnosti a účinnosti mnohé významné zmeny v oblasti trestného práva, avšak len procesného, nakoľko novela zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov bol pozastavený. V prípade zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov sa v oblasti obhajoby, a s ňou súvisiacich aplikačných problémov, rozšírilo ustanovenie § 2 ods. 9 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (zásada práva na obhajobu) o vetu „*podozrivý má právo na obhajobu v rozsahu, ktorý ustanovuje zákon, medzinárodná zmluva alebo priamo uplatniteľný právne záväzný akt Európskej únie.*“

Taktiež ustanovenie § 85 ods. 6 umožňovalo výnimku výsluchu podozrivého bez prítomnosti obhajcu za predpokladu, že obhajca bol v stanovenej lehote, § 85 ods. 4 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, nedosiahnuteľný. Uvedené bolo však modifikované, a to § 85 ods. 6 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov „*obhajca v lehote podľa § 85 ods. 4 je nedosiahnuteľný, zadržaná osoba sa vyzve, aby si zvolila iného obhajcu, ktorý je dosiahnuteľný, inak sa jej ustanoví náhradný obhajca podľa § 42.*“ Tak, ako sme uviedli vyššie je dôležité, aby už podozrivý mal v prípade, že sa tak rozhodne, obhajcu pri sebe, a to už v priebehu zadržania za každých okolností.

Ďalej ustanovenie § 252 ods. 2 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov má po novom zabezpečiť, že v neprítomnosti obžalovaného môže súd hlavné pojednávanie vykonať, len ak má za to, že vec možno spoľahlivo rozhodnúť a účel trestného konania dosiahnuť aj bez prítomnosti obžalovaného a pritom obžaloba bola obžalovanému riadne doručená a obžalovaný bol na

pojednávaniu riadne a včas predvolaný a jeho predvedenie nebolo úspešné, alebo ak sa predvolanie na hlavé pojednávanie považuje za doručené, aj keď sa o ňom obžalovaný nedozvedel, a z toho dôvodu jemu ustanovený obhajca bol o hlavnom pojednávaní riadne upovedomený.

Zároveň podľa predmetnej novely môže obvinený na základe ustanovenia § 362 ods. 1 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov podať návrh na opätovné prejednanie svojej veci súdom v jeho prítomnosti do 15 dní od doručenia rozhodnutia o obžalobe aj v prípade, že ustanovený obhajca nevyužil riadny opravný prostriedok. Zároveň sa do § 362 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov doplnil aj štvrtý odsek, podľa ktorého ak odsúdený podáva návrh na opätovné prejednanie veci z dôvodu, že obhajca nevyužil riadny opravný prostriedok, súd skoršie rozhodnutie nezruší a v konaní sa pokračuje ako po podaní riadneho opravného prostriedku bez ohľadu na prípadné uplynutie lehôt na podanie takéhoto riadneho opravného prostriedku. Tento postup sa však neuplatní, ak sa preukáže, že obvinený si účelovo nepreberal zásielky, prípadne sa konaniu vyhýbal iným spôsobom.

### **Použité informačné zdroje**

Čentěš, J., Kurilovská, L., Šimovček, I., Burda, E., a kol., Trestný poriadok I., § 1 – 195. Bratislava: C. H. Beck, 2021, ISBN: 978-80-8960-388-6;

Čentěš, J., Trestný poriadok, Komentár, Bratislava: Eurokodex, 2015, ISBN: 978-80-8155-057-7;

Jelínek, J., Uhlířová, M.: Obhájce v trestním řízení 1. vydání, Praha: Leges 2011, ISBN: 978-80-8721-288-2;

Ivor, I., Polák, P., Záhora, J., Trestné právo procesné I., Všeobecná časť, 2. vydanie, Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, 596 s., ISBN 978-80-571-0332-5;

Záhora, J., Šimovček, I., Polák, P. a kol., Trestný poriadok Komentár: Zväzok I. (§ 1 až 195), 1. vydanie, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, ISBN: 978-80-7676-271-8;

### **Právne predpisy**

Dohovor Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd zo 4.XI.1950;

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných predpisov;

Zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom;

Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom;

Zákon č. 301/ 2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov;

Zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov;

Dôvodová správa k zákonu č. 301/ 2005 Z. z. Trestnému poriadku ;

## Články

Hellenbart, V., Má obhajca v trestnom procese len formálne postavenie, respektíve je osobou, ktorá je OČTK a súdmi trpená ako nutné zlo?, Právne listy, 2022, [online], Dostupné na internete: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1124-ma-obhajca-v-trestnom-procese-len-formalne-postavenie-respektive-je-osobou-ktora-je-octk-a-sudmi-trpena-ako-nutne-zlo> ;

## Judikatúra

ÚS 35/98 zo dňa 5. mája 1998;

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: II. ÚS 211/2013 zo dňa 5. november 2013;

Rozhodnutie najvyššieho súdu ČSFR sp. zn. 1 To 16/91;

Rozhodnutie najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Tost 38/2013;

Uznesenie NSSR, sp. zn.: 6 Tdo/66/2019 zo dňa 1. decembra 2020;

KS Žilina sp. zn.: 3 To/89/2011 zo dňa 19. január 2012;

Rozhodnutie najvyššieho súdu ČSFR sp. zn. 1 To 16/91;

Uznesenie NSSR, sp. zn.: 6 Tdo/66/2019 zo dňa 1. decembra 2020;

R 60/1972 – I;

Rozhodnutie R18/2003 (sp. zn. 6 To-157/01)

## Poznámky pod čiarou

[1] § 9 ods. 2 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

[2] § 121 ods. 2 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

[3] § 33b ods. 1, 2 a 3 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

[4] Ivor, I., Polák, P., Záhora, J., Trestné právo procesné I., Všeobecná časť, 2. vydanie, Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, s. 247

[5] Obhajca sa v zmysle ustanovenia § 36 ods. 2 Trestný poriadok môže dať so súhlasom klienta zastupovať aj advokátskym koncipientom. Toto zastupovanie je obmedzené na prípravné konanie ak ide konanie o prečine a zločine s výnimkou obzvlášť závažného zločinu, a v konaní pred súdom ak ide o konanie o prečine.

[6] § 1 ods. 1. zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

[7] Rozhodnutie R18/2003 (sp. zn. 6 To-157/01)

[8] Záhora, J., Šimovček, I., Polák, P. a kol., Trestný poriadok Komentár: Zväzok I. (§ 1 až 195), 1. vydanie, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, s. 126

[9] Čentéš, J., Trestný poriadok, Komentár, Bratislava: Eurokodex, 2015, s. 120

[10] § 39 ods. 2 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

[11] § 39 ods. 4 a 5 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

[12] ÚS 35/98 zo dňa 5. mája 1998

[13] Rozhodnutie najvyššieho súdu SR sp. zn. **3 Tost 38/2013**

[14] Čentéš, J., Trestný poriadok, Komentár, Bratislava: Eurokodex, 2015, s. 131

[15] Jelínek, J., Uhliřová, M., Obhájce v trestním řízení, 1. vydání, Praha: Leges 2011, s. 139

[16] R 60/1972 – I

[17] KS Žilina sp. zn.: 3 To/89/2011 zo dňa 19. január 2012

[18] Rozhodnutie najvyššieho súdu ČSFR sp. zn. **1 To 16/91**

[19] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn.: II. ÚS 211/2013 zo dňa 5. november 2013

[20] Uznesenie NSSR, sp. zn.: 6 Tdo/66/2019 zo dňa 1. decembra 2020

[21] Zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom a neskôr zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom

[22] bližšie pozri napr. <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1124-ma-obhajca-v-trestnom-procese-len-formalne-postavenie-respektive-je-osobou-ktora-je-ockt-a-sudmi-trpena-ako-nutne-zlo>